

Kruppa Márton – Varga Viktor*

A mohácsi csata óta nem látott rekord aszály az új norma?

Több öntözéssel a mezőgazdasági károk ötöde elkerülhető

Az ideihez hasonló történelmi aszály évtizedeken belül az új normává válhat a gyorsuló klímaváltozás korában. Becslések szerint öntözésfejlesztéssel az ez évi, akár 1.000 milliárd forintnyi mezőgazdasági károk ötöde elkerülhető lett volna. Ennél is jobb lehetne a helyzet, de ehhez erőfeszítéseket kell tenni a vízvisszatartásért, a talajok feljavítására és a nemesítésre.

Magyarország az idén az elmúlt legalább 120 év legszárazabb nyarán van túl, de könnyen lehet, hogy több évszázada példátlan aszálynak vagyunk szemtanúi. Az Országos Meteorológiai Szolgálat 1901-ig visszamenőleg rendelkezik részletes adatokkal. Azóta egyszer sem fordult elő olyan első hét hónap, amikor annyira kevés csapadék hullott, mint 2022-ben. Az Európai Bizottság kutatási részlegének aszályügyi szervezete, a Global Drought Observatory, augusztusi jelentésében még korábbi időket is vizsgált, és arra jutott, hogy Európa egészét tekintve 500 éve nem látott aszályról van szó. Azaz elképzelhető, hogy a magyar mezőgazdaság a mohácsi csata ideje óta példa nélküli súlyosságú aszályt szenvedett.

A helyzetet rontotta, hogy nemcsak csapadékhiánnyal szembesültünk (meteorológiai aszály), hanem ezzel egy időben a folyók vízhozama és a tavaink vízszintje is extrém alacsony volt. (hidrológiai aszály). A Tisza vízállása augusztusban a valaha mért legalacsonyabb szintre süllyedt (pedig a kis-körei víztározóból is pótolták), de több más folyón mértek negatív rekordokat (Hernád, Ipoly, Sajó stb.). A Velencei-tó is 73 éves mélypontjára apadt. A Balaton 20 cm-mel alacsonyabban állt júliusban (86 cm) mint tavaly, és szeptember közepéig - az esők ellenére - tovább apadt (69 cm). Ám a vízszint még így is jóval magasabb maradt, mint 2003 nyarán (23 cm).

Az idei nyár hőmérséklet szempontjából is rekordokat döntött. Az évszak középhőmérséklete országosan 22,8 Celsius-fok volt, ami az eddigi csúcstartó 2003-as nyarat fél fokkal, az 1991–2020 közötti 30 éves átlagot pedig 2 fokkal múlta felül. Az idei nyárig arra sem volt még eddig példa, hogy június végétől augusztus végéig összesen öt hóhullámos időszak forduljon elő (amelyek között csak rövid időre hűlt le a levegő).

Az agrárium súlya a hazai bruttó hozzáadott értékben 4,0 százalék volt 2021-ben, ami az európai országok körében az 5. legmagasabb arány. Az elmúlt két és fél évtizedben a mezőgazdaság hozzáadott értékének növekedési hozzájárulása összességében semleges volt, ugyanakkor egyes években ez jelentős kilengéseket mutatott, -0,9 és 2,0 százalékpont között szóródott, ami uniós összehasonlításban is magas.

Emögött elsősorban az időjárási viszonyoknak közvetlenül kitett szántóföldi növénytermesztés relatíve magas súlya áll. A szántóföldi növénytermesztés (mely nem tartalmazza a kertészeti termékeket) aránya Magyarországon 47,7 százalék, míg az EU-ban 26,2 százalék volt a teljes mezőgazdasági kibocsátáson belül 2021-ben. A hazai teljes mezőgazdasági kibocsátáson belül a búza 11,4, a kukorica 15,1 százalékot tett ki, míg az EU átlagában a búza súlya 7,2, a kukorica 5,0 százalék volt mindösszesen 2021-ben.

Az ideai rendkívüli viszonyokat különösen a kukorica viselte rosszul (már csak azért is, mert azt ősszel takarítják be), az Alföld nagy részén a termés egyszerűen megsemmisült. A Mezőgazdasági Szervezők és Termelők Országos Szövetsége országos szinten 2,5 millió tonnás össztermésre számít, szemben a tavalyi 6,4 millió tonnával, illetve az azt megelőző három évet jellemző évi 8 millió tonna fölötti termésszintekkel.

A napraforgó esetében egy árnyalattal kedvezőbb volt a helyzet. Legalábbis a Dunántúlon, mert a Dunától keletre itt is „bibliai léptékű” a kár. Napraforgóból jó évben hektáronként 3-3,5 tonna az átlagtermés, ehhez képest az idén alig 2 tonna körül alakult. Őszi búzából (aminek a kritikus fejlődési szakaszát a nyár nem érintette, de a tavasz, sőt a tél is már száraz volt) az idén 4,2 millió tonnát takarítottak be, szemben a tavalyi 5,3 millió tonnával. Utoljára 10 éve takarítottak be 5 millió tonnánál kevesebb búzát.

Az aszálykárokat illetően több becslés kering, ezek többsége a 800-1.000 milliárd forintos sávba esik. Összehasonlításként az agrártárca adatai szerint 2021-ben a szántóföldi ágazatnak 1.621 milliárd forint bevétele volt (ez nem tartalmazza a szántóföldi zöldségtermesztést). Az ideai károk és a tavalyi bevétel összevetésekor fontos figyelembe venni, hogy az idén magasabbak a terményárak a piacon (háború, aszályok stb. miatt).

A történelmileg is súlyos aszály becslésünk szerint a 2022-es évi GDP-t 0,7-0,9 százalékponttal csökkentheti. A rekordmértékű szárazság következtében idén várhatóan 1,3 millió hektárra jelentenek aszálykárt, mely a teljes művelésben lévő szántóföldek mintegy harmada. A mezőgazdaság hozzáadott értéke 2022 második negyedévében 35,6 százalékkal esett vissza éves összehasonlításban.

Az ideai károk annak ellenére súlyosak, hogy a tavalyi összterület csaknem dupláján sikerült öntözni. A Magyar Mérnöki Kamara vízgazdálkodási és vízépítési tagozatának adatai alapján az idén kb. 150 ezer hektáron öntöztek, ebből 30 ezer hektáron a vízügyi hatóság rendkívüli engedélyével.

A kormány 2012-ben fogadott el öntözési stratégiát, ami alapján 300 ezer hektárra terjesztené ki az öntözéses gazdálkodást. Ennek költségét akkor 530 milliárd forintra becsülték. Amennyiben ez a program már megvalósult volna, akkor - az árutőzsdei árfolyamokat figyelembe véve a becslés során - az ideai károk mintegy 150-200 milliárd forinttal lettek volna tompíthatóak. A hidrológiai aszály miatt kérdéses ugyanakkor, hogy lett volna-e elég víz a stratégiai terv teljesítéséhez szükséges - a 2022-es tényadathoz képest - további 150 ezer hektár öntözéséhez.

Az MNB többször, legutóbb a Fenntartható egyensúly és felzárkózás 144 pontjában hangsúlyozta az öntözés fontosságát. Már a 2016-ban megjelent 'Versenyképesség és növekedés' című kötet is felhívta a figyelmet arra, hogy hazánkban alacsony az öntözött területek nagysága, és a 330 versenyképességi javaslat is tartalmazott ezirányú ajánlást. A 144 pont konkrét javaslatként jelölte meg egy célzott állami program indítását a Duna-Tisza közti Homokhátság és a Nyírség mezőgazdasági vízháztartásának fejlesztésére, az öntözött területek arányának növelésére. A folyamatban lévő öntözésfejlesztési projektek újabb körének indítása és a víztakarékos öntözési eljárások fejlesztésébe, elterjesztésébe való állami bekapcsolódás lendületet adhat e cél elérésének.

Az öntözésfejlesztésen túl további megoldások is szükségesek. Előtérbe kell, hogy kerüljenek a vízvisszatartással, a vízmegtartással és a talajnedvesség megőrzésével, a talaj termőképességének

megtartásával kapcsolatos eljárások is. Emellett rövidtávon a hazai szárazságtűrőbb növények (pl. kukorica helyett búza) hangsúlyosabbá tétele, hosszabb távon pedig aszálytűrőbb fajták nemesítése, illetve új növények termelésbe vétele jelenthet megoldást.

* A szerzők A Magyar Nemzeti Bank munkatársai

„Szerkesztett formában megjelent Infostart.hu portálon 2022. december 1-jén.”